85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ[1]

Доц. д-р Диана Ималова[2]
Доц. д-р Венцислав Вечев[3]

Резюме: *Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО) са основна счетоводна база, която се използва при практическата реализация на счетоводно-отчетния процес в преобладаваща част от страните в ЕС. Основната цел на Общността, която се преследва, чрез Международните стандарти за финансово отчитане е да се постигне хармонизация на счетоводството, която се изразява в сближаване в максимална степен на практиките, свързани с текущото счетоводно отчитане, изготвянето и представянето на финансовите отчети и приемане на редица нормативни актове в областта на счетоводството.*

Ключови думи: *международни стандарти за финансово отчитане; обучение; образователен модел; модулно обучение; счетоводство*

JEL: M41

TOWARDS A NEW APPROACH IN THE TRAINING ON INTERNATIONAL FINANCIAL STATEMENT STANDARDS

Assoc. Prof. Diana Imalova, PhD [4]
Assoc. Prof. Ventsislav Vechev, PhD[5]

Abstract: *International Financial Reporting Standards (IFRS) are the main accounting basis used in the practical implementation of the accounting process in most EU countries.*

The main objective of the European Community pursued through International Financial Reporting Standards is to achieve harmonization of accounting, which is expressed in the maximum convergence of practices related to current accounting, preparation and presentation of financial statements and acceptance of financial statements. a number of regulations in the field of accounting.

Keywords: *international financial reporting standards; training; educational model; modular training, accounting*

JEL: M41

---

[1] Участието на авторите при написването на доклада е както следва: Доц. д-р Диана Ималова – т.2. и заключение; доц. д-р Венцислав Вечев – въведение и т.1.

[2] Електронна поща: d.imalova@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ - Свищов

[3] Електронна поща: v.vechev@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ - Свищов

[4] Email: d.imalova@uni-svishtov.bg, Dimitar A. Tsenov Academy of Economics

[5] Email: v.vechev@uni-svishtov.bg, Dimitar A. Tsenov Academy of Economics

Въведение

Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО) са основна счетоводна база, която се използва при практическата реализация на счетоводно-отчетния процес в преобладаваща част от страните в ЕС.

Основната цел на Общността, която се преследва, чрез Международните стандарти за финансово отчитане е да се постигне хармонизация на счетоводството, която се изразява в сближаване в максимална степен на практиките, свързани с текущото счетоводно отчитане, изготвянето и представянето на финансовите отчети и приемане на редица нормативни актове в областта на счетоводството. Изпълнението на посочените във въведението изисквания налага съдържанието на Международните стандарти за финансово отчитане от една страна да е принципно базирано, т.е. да предполага тълкувателност в прилагането им, а от друга да се характеризира с динамичност откъм промени. Визираните особености превръщат обучението по Международни стандарти за финансово отчитане в предизвикателство, както от страна на преподавателите, така и от страна на обучавашите се. В същото време процесите на дигитализация в социалния и икономическия живот поставиха нова парадигма в обучителния процес като цяло.

* * *

1. Необходимост от промени в подхода на обучението по Международни стандарти за финансово отчитане

Въвеждането на Международните стандарти за финансово отчитане, като счетоводна методологическа база у нас се осъществи през 2003 г. Банките бяха първите институции у нас, които започнаха да прилагат постановките на тези стандарти. Паралелно с това, за да се отговори адекватно на потребностите на счетоводната практика у нас започна и процеса по обучение и прилагане на МСФО, както от действащи счетоводни кадри, така и от обучаващите се студенти във висшите училища, предлагащи специалности със счетоводна профилировка. Независимо, че оттогава досега изминаха повече от петнадесет години, практическото приложение на МСФО се характеризира с висока степен на трудност от страна на лицата, работещи в сферата на счетоводството. Причините за това могат да се търсят в следните насоки: несъвършенства при превода на оригиналния текст на стандартите; различните мащаби на икономическите системи и специфики в правната уредба на отделните държави; допускането на алтернативност в подходите за отчитане на определени операции; организацията на обучителния процес, свързан с МСФО. След приемането на РБългария за пълноправен член на ЕС, влиянието на част от посочените причини се минимизира. Имплементирането на постановки от действащите в ЕС нормативни актив (предимно директиви и регламенти) в националното ни законодателство доведе до сближаването му с европейската правна база.

Основният проблем към днешна дата е свързан с организирането на обучителния процес по МСФО по такъв начин, който да предложи в максимална степен подготвени за счетоводната практика кадри. Обучението по МСФО се осъществява в две основни насоки:

✓ Обучение от висшите училища, предлагащи специалности със счетоводна насоченост;

✓ Практически спецкурсове и семинари.

Акцентът в настоящото изследване се поставя върху трите държавни висши училища у нас с утвърдени традиции при обучението в областта на счетоводството: Университет за национално и световно стопанство – София; Икономически университет – Варна и Стопанска академия – Свищов.

При анализиране на учебните планове и програми, свързани със счетоводните специалности, се установи следното:

Първо. В Университета за национално и световно стопанство, в специалност „Счетоводство“, образователно-квалификационна степен „магистър“ към катедра „Счетоводство и анализ“ е включена в първия семестър дисциплина „Спецкурс по МСС“ с хорариум часове за лекции 60 часа (Университет за национално и световно стопанство - София, 2021).

Второ. В Икономически университет – Варна, материята свързана с обучението по МСФО е включена, като дисциплина с наименование „МСС/МСФО“ в учебния план на специалност „Счетоводство и контрол“ в ОКС „магистър“. Общият хорариум за лекции по посочената дисциплина е 30 часа (Икономически университет - Варна, 2021).

Трето. В Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов изучаването на Международните стандарти за финансово отчитане е заложено в ОКС „Бакалавър“ и ОКС „магистър“ на специалностите към катедра „Счетоводна отчетност“. В ОКС „бакалавър“ се изучава в пети семестър дисциплина „Счетоводни стандарти“ с хорариум часове за лекции и упражнения съответно – 42 и 28 часа. В програмите за ОКС „магистър“, предлагани от същата катедра е включена дисциплина с наименование „Счетоводни концепции и стандарти“ с хорариум от часове за лекци - 42 часа и за упражнения – 14 часа (Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов, 2021).

Пълният комплект на Международните стандарти за финансово отчитане включва: Концептуална рамка за финансово отчитане, седемнадесет Международни стандарти за финансово отчитане, двадесет и шест действащи международни счетоводни стандарта и разяснения за прилагане, което е в обем на няколко хиляди страници. Съотнесено с хорариума от часове, предвидени за преподаването им поражда редица затруднения, свързани с осигуряването на качествен обучителен процес, с цел добра базова практическа подготовка на бъдещите счетоводни специалисти. Въз основа на това следва да се решат следните задачи:

✓ Систематизация на материята, свързана с МСФО, по начин, осигуряващ последователност и систематичност при формирането и надграждането на знания в процеса на обучение.

✓ Постигане на оптимално съотношение между хорариум от часове и съдържание, което осигурява базова подготовка на студентите по материята, свързана с МСФО в съответствие с изискванията на бизнеса.

✓ Засилване на практическата насоченост в процеса по обучение.

✓ Използване на съвременни методи на преподаване, чрез използване на технологиите, с цел развиване на креативността на обучаваните студенти, изразяваща се в тълкуване и прилагане на постановки от стандартите, отколкото на механичното заучаване на нормативни текстове.

2. Усъвършенстване на подхода при обучението по Международни стандарти за финансово отчитане

При предлагането на конкретни насоки за усъвършенстване на подхода при обучението по МСФО, като отправни пунктове и ориентири се използват:

✓ Идентифицираните в предходния параграф проблеми при обучението по МСФО.

✓ Стандартите и насоките за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование (ESG) 2015 (Национална агенция за оценяване и акредитация, 2021), които са имплементирани и в критериалните системи на Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) за институционална и програмни акредитации (Национална агенция за оценяване и акредитация, 2021), действащи от 2016 г.[6]

✓ Наборът от знания, умения и компетентности – лични и професионални, съответстващи на нива 6Б, 7 и 8 от Националната квалификационна рамка на Република България (Портал за обществени консултации към Министерски съвет, 2021).

✓ По-високите съвременни изисквания на потребителите на кадри относно знанията, уменията и компетентностите, които трябва да притежават кандидатите за счетоводна професия.

---

[6] ESG акцентират в един от стандартите върху обучение, преподаване и оценяване, фокусирани върху студента, тъй като последните играят важна роля за стимулиране на мотивацията, самоанализа и ангажираността на студента в процеса на обучение. Някои от по-важните насоки, посочени в ESG, които са свързани с този стандарт за осигуряване на качеството са: гъвкаво използване на различни педагогически методи, и оценяване, което да дава възможност на студентите да демонстрират степента, до която са постигнати резултатите, предвидени в обучението.

Във връзка с този стандарт на ESG в критериалните системи на НАОА са въведени и следните критерии: Изградена е организация за включване на студентите в практически занимания, стимулиращи творческата им активност; Използване на ясни съвременни и публично оповестени методи за оценяване постиженията на студентите (портфолиа, творчески задачи, информационни продукти, есета, реферати).

Предлаганият от авторите на настоящия доклад модел на обучение по МСФО предвижда модулно обучение, изградено от следните четири модула:

Първи модул: Запознаване с Концептуалната рамка за финансово отчитане, на която се базират МСФО. Рамката разглежда концепциите, които стоят в основата на информацията, представяна във финансовите отчети с общо предназначение. Тя представлява „съгласувана система от взаимно свързани цели и принципи, на основата на които е възможно разработването на непротиворечиви счетоводни стандарти“ (Божков, Симеонова, & Иванова-Кузманова, 2020).

Студентите, които разбират концептуалната рамка ще могат да правят по-информирани преценки за финансовото отчитане, защото ще разберат какво финансовото отчитане се опитва да постигне и как да го постигне. Както Barth пише „Счетоводната професия се нуждае от лица, които добре познават икономическите концепции, и които могат да правят добре обосновани професионални преценки“ (Barth, 2008). Включване на тези компетенции в курса по МСФО ще позволи да се възстанови значимостта на счетоводните образователни програми и да се запълни съществуващата разлика между счетоводното образование и професионалната практика.

Втори модул: Запознаване с основните теоретични положения в конкретните МСС/МСФО. Последните представляват „набор (съвкупност) от професионални правила за идентифициране, класифициране, признаване, оценяване, преоценяване и представяне на елементите на финансовите отчети (ФО), както и изисквания за оповестяване на финансова информация“ (Божков, Симеонова, & Михайлова, 2016). Тук следва ясно да се проследи и връзката на основните стопански операции, чието счетоводно отчитане е регламентирано в съответния стандарт, с отделните компоненти на финансовите отчети.

Hodgdon и др. (Hodgdon, Hughes, & Street, 2011) твърдят, че преподавателите по счетоводство могат да подобрят способността на студентите да прилагат професионалната преценка чрез свързване на принципите в Концептуалната рамка към специфичните изисквания на МСФО. Larson and Street (Larson & Street, 2011) коментират, че Фондация МСФО, респ. Съвета по международни счетоводни стандарти (СМСС), подчертава и насърчава подходите за преподаване на МСФО, които насърчават студентите да развиват по-задълбочено разбиране на икономическата същност на счетоводните операции и рамковите принципи на СМСС, на които се основават МСФО. Изводът, който може да се направи е, че когато изискванията за финансово отчитане се преподават в контекста на концептуалната рамка, студентите по счетоводство имат по-добро разбиране за естеството и целите на финансова отчетност. Както Persons твърди принципно базираният подход за преподаване на МСФО, подчертава въпроса „защо“, а не само „какво“

и „как“, като използва концептуална рамка за разбиране и за основа за критично проучване на плюсовете и минусите на стандартите (Persons, 2014).

Трети модул: Практическо прилагане на постановките, свързани с конкретните изучавани МСС/МСФО, чрез решаването на различни практически казуси. Целта на казусите следва да бъда подчертаване както на техническите изисквания на стандартите, така и на концептуалните основи (основана на принципи логика) (Saito, Hiramatsu, & Mayangsari, 2012).

Четвърти модул: Представяне на различни симулационни модели. Например представяне на различни възможни за използване методи на амортизация, различни подходи за извършване на преоценка. Обучаващите се студенти следва да извършат анализ на ефектите им върху компонентите на финансовите отчети и на тази основа да направят анализ на финансовото състояние, породено от тези ефекти, с оглед да изберат най-удачния за прилагане метод/подход. Според Sunder (Sunder, 2010) алтернативното счетоводно третиране на икономическите събития дава възможност на студентите да разбират важността на преценката, като същевременно развива уменията им за критично мислене.

Този модул е свързан с разработване на творчески техники за обучение, като работа в екип, анализ на случаи и т.н. Също тук е подходящо да се използва подходът „преживявания извън класната стая“, като например стажове, теренни проучвания и т.н.

ESG изискват подготовката на учебната документация и обучението на студентите, в това число и оценяването на постиженията на студентите, да се извършва с участието на всички заинтересовани страни. В тази връзка се счита за целесъобразно обучението по МСФО да се осъществява в колаборация с изявени специалисти от практиката и преподаватели по счетоводство от други висши училища в страната и чужбина, които да преподават отделни групи стандарти. Законът за висшето образование в чл. 26 позволява до 10 на сто от общия хорариум на учебните часове от учебния план при обучението в ОКС „бакалавър“ и до 20 на сто от общия хорариум на учебните часове от учебния план при обучението в ОКС „магистър“ да бъдат провеждани от изявени специалисти от практиката (Закон за висшето образование, 1995). Сътрудничеството с преподаватели от други университети в страна и чужбина от своя страна е вид академичен обмен, който също се насърчава от ESG 2015.

От съществено значение за провеждането на обучението по МСФО е и използването на съвременните технологии за целите на преподаването и оценяването. Възможно е също така провеждането на интерактивни лекции с експерти в определена област на счетоводството. Изводът, който се налага е, че преподавателите по счетоводство трябва да бъдем креативни в използването на технологиите за предоставяне на счетоводно образование и развитие на уменията на студентите.

Предложеният подход за обучение по МСФО изисква и промяна в основната роля на преподавателя – от предоставянето на счетоводни знания чрез лекции в аудиторията към управление на образователните процеси (French & Coppage, 2003)[7]. Като мениджъри преподавателите приемат много отговорности, включително: (1) установяване на взаимоотношения със специалисти от практиката, с оглед непрекъсната оценка на търсените умения за счетоводната професия и проучване на пазара на труда за възпитаниците на счетоводните програми; (2) вземане на решение относно правилна комбинация от педагогически подходи, която максимизира учебния процес, а не просто възприема вчерашните остарели подходи към преподаването; (3) извършване на оценка на уменията необходими в счетоводната професия и включването им в съответния курс; (4) извършване на приложни изследвания, които подкрепят професията и учебния процес и поддържат високо ниво на компетентност и експертиза на преподавателите по счетоводство и др.

Вместо заключение:

Ограниченията за обем на доклада не позволяват на авторите да дискутират и други важни аспекти на обучението по МСФО: Така например може да се поставят на дискусия следните въпроси:

1. В коя ОКС следва да се включи обучението по МСФО?
2. Каква следва да бъде целта на курса по МСФО като знания, умения и компетенции, които ще бъдат придобити от студентите при неговото изучаване?
3. Какви предварителни знания, умния и компетентности следва да имат студентите, натрупани от предишни учебни дисциплини, за да могат да изучават курса по МСФО?
4. Как да се преподават МСФО – като самостоятелен курс (дисциплина), или да бъдат включени като част от друг курс?
5. Кои стандарти да бъдат включени в обхвата на преподаваните МСФО и как да бъдат групирани те, с оглед по-доброто им разбиране от студентите?
6. По какъв начин да се преподават МСФО – самостоятелно или като се разглеждат в сравнение с националните счетоводни стандарти, или в сравнение с US GAAP?
7. Какви материали да бъдат подготвени за курса по МСФО?
8. С какъв хорариум следва да бъде тази дисциплина в учебния план?
9. Как да се оценяват знанията и постиженията на студентите по тази дисциплина (какво да включват изпитните материали)?

[7] Оригиналният източник на цитата е: French, G. R. & R.E. Coppage. 1999. Strategic Model for the Survival of Accounting Education. Paper presented at the 1999 Conference of the Academy of Business Disciplines, p. 6.

10. Как преподавателите да поддържат квалификацията си за преподаване на тази дисциплина?

Счита се, че е необходимо за в бъдеще да се направи проучване сред университетите в България и в чужбина относно отговорите на поставените по-горе въпроси с цел да се установи текущото състояние на обучението по МСФО във висшите училища и да се идентифицират конкретни проблеми и рискове, добри практики, както и възможности за подобрение.

Използвани източници

Barth, M. E. (2008). Global financial reporting: Implications for U.S. academics. *The accounting Review*, 1159-1179.

French, R., & Coppage, R. (2003). A Strategic Model For Accounting Education. *The Journal of Applied Business Research* , 107-116.

Hodgdon, C., Hughes, S. B., & Street, D. L. (2011). Framework - based teaching of IFRS judgements. *Accounting Education: An International Journal*, 415-439.

Larson, R. K., & Street, D. L. (2011). IFRS teaching resources: Available and rapidly growing. . *Accounting Education: An International Journal*, 317-338.

Persons, O. (2014). A Principles-Based Approach for Teaching International Financial Reporting Standards (IFRS). *Journal of Instructional Pedagogies (AABRI)*, 1-13.

Saito, M., Hiramatsu, K., & Mayangsari, S. (2012). Accounting Education for the Implementation of IFRS in Indonesia . *International review of business*, 1-21.

Sunder, S. (2010). Adverse Effects of Uniform Written Reporting Standards on Accounting Practice, Education, and Research. *Sunder, S. 2010.* „*Adverse Effects of Uniform Written Reporting SJournal of Accounting and Public Policy* , 99-114.

Божков, В., Симеонова, Р., & Иванова-Кузманова, Г. (2020). *Счетоводни концепции и стандарти* . Свищов: АИ „Ценов“.

Божков, В., Симеонова, Р., & Михайлова, Р. (2016). *Стандарти за представяне на финансови отчети.* Свищов: АИ „Ценов“.

Закон за висшето образование, ДВ, бр. 112 (Декември 27, 1995).

Икономически университет - Варна. (2021, септември 9). Retrieved from Икономически университет - Варна: https://ue-varna.bg/

Национална агенция за оценяване и акредитация. (2021, септември 9). Retrieved from https://www.neaa.government.bg/images/files/SUKO/ESG_revised_edition_May_2015_BG.pdf

Национална агенция за оценяване и акредитация. (2021, септември 9). Retrieved from https://neaa.government.bg/images/OA-PA-PN/Kriterii_PN_SRP.pdf

Портал за обществени консултации към Министерски съвет. (2021, септември 9). Retrieved from https://www.strategy.bg/StrategicDocuments

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов. (2021, септември 9). Retrieved from Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов: https://www.uni-svishtov.bg/

Университет за национално и световно стопанство - София. (2021, септември 9). *Университет за национално и световно стопанство - София*. Retrieved from Университет за национално и световно стопанство - София: http://www.unwe.bg